

Fesenko Z.

magistrant

Barmashina L.

PhD in Architecture, Associate Professor,

Hlyupin O.A.

Senior Lecturer

Department of Architecture, Faculty of Architecture, Architecture and Design, National Aviation University, Kyiv, Ukraine

PRINCIPLE OF RENOVATION OF THE HISTORICAL NUCLEUS MIST WITH THE ARCHITECTURAL AND HISTORICAL DECLINE (ON THE APPLICATION OF CHERNIGOV)

Фесенко З.В.

магістрант

Бармашина Л.М.

кандидат архітектури, доцент

Хлюпін О.А.

старший викладач

кафедра архітектури факультету архітектури, будівництва та дизайну,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРИНЦИПИ РЕНОВАЦІЇ ІСТОРИЧНОГО ЯДРА МІСТ ІЗ АРХІТЕКТУРНО-ІСТОРИЧНОЮ СПАДЩИНОЮ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГОВА)

Annotation. The historical core of cities with architectural-historical heritage for today needs careful protection and competent reconstruction. It is possible to do this with the mutual consent of public authorities, specialists in the field of restoration and the public of the reconstructed city. The main purpose of these events is to improve the quality of life of the citizens and increase the authority of the city.

Анотація. Історичне ядро міст із архітектурно-історичною спадщиною на сьогоднішній день потребує дбайливої охорони і компетентної реконструкції. Здійснити це можливо за умови взаємної згоди органів державної влади, фахівців у галузі реставрації, а також громадськості міста, що підлягає реконструкції. Основна мета проведення, даних заходів - поліпшити якість життя городян і підвищити авторитет міста.

Keywords: renovation, historical core, architectural-historical heritage, tourist activity.

Ключові слова: реновація, історичне ядро, архітектурно-історична спадщина, туристична активність.

Постановка проблеми (актуальність).

Багатовіковій історії міст присвячено велику кількість літератури, однак теорія містознавства, її понятійний і категоріальний апарати лишаються, принаймні в Україні, недостатньо розробленими. Чимало неясностей і розбіжностей існує в системі визначення віку конкретного міста, оцінки історичної значимості міської топоніміки. Відсутні методики розрахунку допустимих навантажень щодо урбанізації, транспортного тиску на старовину, що підлягає збереженню й оновленню. Сьогодні кожне історичне місто виступає як складний, багатофункціональний соціальний організм, в якому химерно переплітається старе і нове, природне і рукотворне. Завдання модернізації тут часто входять у конфлікт із потребами збереження й охорони старовини. Щоб осучаснити історичні міста і водночас не порушити зв'язок століть, потрібно не лише враховувати весь комплекс естетичних вимог, але й перебувати у всеозброєнні історичного знання.

Аналіз досліджень та публікацій за темою.

Мистецтво реконструкції пам'яток містобудування та архітектури перш за все має бути мистецтвом гармонійного розвитку ансамблю, комплексу, міста, спираючись на об'єктивні закономірності

взаємодії мистецтва архітектури з простором і часом - основними сферами буття. Так у своїх роботах М. Бархін стверджує, що ансамбль – це не просто група будівель. «... Обов'язковий учасник архітектурного ансамблю - простір, організований цими будівлями, організований за певним задумом, відповідно до певної ідеї» [1]. Розробка наукових засад реновації та реставрації історичного міського середовища з урахуванням такого підходу має визначити перспективні напрями відповідної діяльності.

Цікавою та важливою є теорія «критичної реставрації», яку запропонували італійські вчені Р. Пане і Р. Бонеллі. Поняття критичної реставрації передбачає необхідність оцінки ступеню важливості кожної складової пам'ятки архітектури чи містобудування з точки зору її історичної, та мабуть перш за все естетичної цінності. Пане, зокрема, писав: «Слід зважати, чи мають деякі елементи характер мистецтва, оскільки в разі негативної відповіді те, що приховує або навіть порушує істинно прекрасне зображення, цілком законно усунути ... як раз на основі критичної оцінки. Звісно, і потворне належить історії, але з цього не випливає, що йому потрібно присвячувати

таку ж турботу, якої гідно заслуговує тільки прекрасне» [4].

Метою статті є визначення та теоретичне обґрунтування принципів реновації історичного ядра міста з архітектурно-історичною спадщиною на прикладі Чернігова.

Основна частина. В українському місті Чернігові донині зберігся унікальний цілісний архітектурно-ландшафтний комплекс, який формувався упродовж тисячоліття (рис.1).

Рис.1. Абрис Чернігівський, 1706 рік

Нині цю територію займає парк. Наразі він знаходиться у незадовільному стані, який характеризують, зокрема: розкиданість пам'яток архітектури та мистецтва по території; погано виражена вхідна група; відсутність візуально-просторових зв'язків між окремими елементами; недостатній і невиразний благоустрій тощо. Слід зазначити, що середмістя та околиці Чернігова також мають багато містобудівних і архітектурних недоліків, а саме: занедбані фасади будівель; нерозвинута туристична інфраструктура; дефіцит готелів та інших громадських закладів тощо. Все це зумовлює нагальну потребу в оновленні історичного ядра Чернігова, поверненні до ансамблевого підходу з метою гармонійного поєднання з іншими територіями містом. Передбачається, що такий підхід сприятиме розвитку туризму та підвищить якість міського середовища.

Стилістика історичного ядра охоплює ціле тисячоліття: тут присутні архітектурні пам'ятки

давньої Русі, ренесансу, бароко та класицизму. При цьому всі вони архітектурно виступають як єдине ціле. Широкий діапазон послідовних етапів архітектурного нашарування історичного ядра містить відбиток і сучасної архітектурної та урбаністичної практики – як органічне продовження сучасного розвитку міста в історичному контексті.

Територія фортеці, з якої народилося місто Чернігів, поступово і частково стихійно перетворилася на парк. Через щільне розміщення дерев ускладнено огляд споруд та майже повністю відсутні візуально-просторові зв'язки. Чернігів зазнав певних втрат архітектурно-містобудівної спадщини. Його історико-архітектурна цінність могла бути набагато більшою, якби збереглися Михайлівська та Благовіщенська церкви, системи укріплень та дерев'яний замок із п'ятьма вежами (рис.2).

Рис.2. Реконструкція частини східного фасаду Чернігівської фортеці XVIII ст.

Одним із напрямків вирішення окресленої комплексної проблеми міста Чернігова може бути

реновація його історичного ядра – як комплекс архітектурних і урбаністичних заходів,

спрямованих на оновлення середовища історично сформованого центру з урахуванням сучасних вимог комфортності, безпеки, доступності, забезпечення сталого розвитку та візуального сприйняття історичної спадщини. Сучасне розуміння осучаснення історичного середовища передбачає системне комплексне оновлення, засноване на трьох основних методах: реставрації, реконструкції та реновації, застосування яких для кожного об'єкту архітектурної спадщини визначається індивідуально за результатами наукового обґрунтування та багатовекторних практичних досліджень.

При розгляді шляху реставрації міського простору є три основних напрямки, які засвідчив у 1948 році Д. де Анджеліс д'Оссат на П'ятому національному конгресі істориків архітектури в Перуджі (Італія). Доповідач вказав на різні позиції в сучасній реставрації. Перша пропонує обмежуватися консервацією частково або повністю зруйнованих історично цінних пам'яток. Іншу позицію формують прихильники інтегральних цілісних реконструкцій. Вони вважають, що на основі наявної інформації можна відновити

будівлю майже з ідеальною точністю. Третя позиція, що відзначається доповідцем, так звана модерністська. Вона стверджує, що репрезентативне відновлення неможливе, а міста і будівлі мають відновлюватися в сучасних формах. Де Анджеліс називає всі три напрямки абстрактними і оцінює їх позиції як тупикові [1].

Наразі необхідно переглянути зазначені позиції з метою пошуку реальних можливостей їх реалізації з урахуванням сучасних умов. Модерністська течія може призвести до цілковитого зникнення історичного минулого. Це не відповідає потребам міських центрів малих історичних міст, а отже відоме гасло «старому місту сучасний вигляд» не є актуальним. У багатьох містах, не тільки малих, але і великих, спостерігається негативна ситуація знищення міських ансамблів впровадженням нових форм. Цьому процесу слід запобігати принаймні в малих містах, де ще є можливість зберегти історико-архітектурне середовище. На рис.3 наведено приклад дуже вдалої реновації центральної території невеликого міста поблизу Барселони.

a

б

в 2

Рис.3. Територія історичного центру міста Жиронелла після реновації, Іспанія:
а) «річковий» фасад; б) верхня пішохідна вулиця; в) сучасний підйомник; г) нижня частина ліфту

Дуже яскраво виражається ідея консерватизму в брошурі Дворжака, що вийшла другим виданням в 1918 р. в Австрії під назвою «Катехізис охорони пам'яток» [3]. Дворжак наголошує на недоцільності відтворення втраченого: навіть достовірно відтворені елементи будуть чужими в пам'ятці архітектури, «тому що в ній відсутнє минуле, яке виявляє себе як людський почерк у кожній лінії». Таким чином для збереження історичних центрів міст метод консервації як основний не підходить. Такі дії можна використовувати тільки в окремих випадках для споруд, які розміщуються відокремлено від міської структури, наприклад, споруди фортифікаційного призначення.

Інший учасник того ж конгресу 1948 розставив акценти дещо інакше. Д. Піка зазначив, що теорія наукової реставрації породжувала атмосферу болісної невизначеності, прагнучи зберегти кожен історичну дрібницю. Переробки та сторонні вклучення вважалися оскверненням монумента чи будівлі. Пам'ятка - не музейний експонат, а частина життя, він здатний до трансформації. З належною обережністю його треба пристосовувати до нових потреб. Пам'ятка архітектури чи містобудування не є предметом виключно наукового інтересу для фахівців, у нього є інші суспільні функції – естетична та соціальна. Реставрація повинна стати справою сучасних архітекторів, а спадщина - знайти душевний контакт з сучасністю [4,6].

Пам'ятка архітектури несе в собі два основних значення: історичне та естетичне. Історична складова важлива вузькому колу фахівців, а

естетична - всьому суспільству, що проживає в конкретному місті або приїжджає туди для культурної насолоди. Вивчення старовинних проектів і історичних матеріалів, а також обстеження безпосередньо об'єкту реконструкції, реставрації та реновації є важливим етапом на початку роботи.

Висновки. Завданнями реноваційного процесу в центрі міста є:

- реконструкція або реставрація пам'яток архітектури;
- збільшення площі природно-ландшафтних територій;
- реорганізація кварталів зі зношеною та малоцінною забудовою.

У зв'язку з тим, що кожна конкретна ділянка території має свої особливості, можна виділити п'ять шляхів організації архітектурно-ландшафтного середовища в історичному центрі міста:

1. Точне копіювання існуючої забудови при формуванні архітектурної складової архітектурно-ландшафтного середовища, під час проектування природно-ландшафтних просторів шляхом використання лише характерного для даного міста методу композиційно-планувальної організації.

2. Збереження основних об'ємно-просторових параметрів середовища (масштабу, колориту, пропорцій, композиційно-планувальної структури забудови та ландшафту, стилістики архітектури) із застосуванням сучасних матеріалів та конструкцій. Таким чином відбувається не точне копіювання, а

лише перенесення загального композиційно-пропорційного строю старих будівель на нові споруди.

3. Створення якісно нової композиційної структури на місці малоцінної чи зношеної забудови. Архітектурні об'єкти виконуються в сучасних формах та матеріалах, але з використанням елементів стилізації. Тобто проводяться паралелі між новою та старою забудовою – наприклад, у новобудовах використовуються стилізовані елементи ордерної системи чи інші деталі, що передають характер історичної забудови.

4. Формування середовища, нового за своєю структурною організацією та формотворенням архітектурних об'єктів, але тектонічно узгодженого з оточуючим середовищем (збудовою та відкритими просторами) в основних параметрах (висота, ширина тощо). Такий метод рекомендується для периферійних частин центрального планувального району, де переважає більш сучасна забудова.

5. Організація яскравого контрасту між історично сформованим середовищем та новоствореним об'єктом. Таке рішення можливе в двох випадках. Перший – відсутність поблизу відведеної для будівництва природно-архітектурного комплексу ділянки цінних з архітектурно-художньої чи історико-культурної точки зору об'єктів. Другий варіант – контрастний до зовнішнього оточення об'єкт проектується в центрі великої за розмірами ділянки, а навколо нього знаходиться природно-ландшафтна зона. Тоді зелена смуга нівелює різкий контраст між новим архітектурним комплексом та оточенням.

Отже, історичне ядро міста Чернігова перебуває у незадовільному стані, а окремі його споруди є повністю втрачені. Експонування реліктів забудови центральної частини історичного міста може покращити стан культури в поселенні та сприяти його економічному розвитку. Проаналізувавши всі вище наведені принципи реновації, можна зробити висновок, що немає ідеального рішення для цілого середовища, тому

потрібно використовувати комплекс принципів. Після проведення наукового обґрунтування доцільно використовувати один із принципів для кожного окремого об'єкту.

Список літератури

1. Рицарев К.В., Щенков А.С. Європейська реставраційна думка в 1940-1980-і роки: Посібник для вивчення теорії архітектурної реставрації. Вид. 2-е. - М.: КомКнига, 2010
2. Brandi C. Teoria de restauro. Torino. 1977
3. Dvorak M. Katechismus der Denkmalpflege. Wien, 1918
4. Perogalli C. Monumenti e metodi di valorizzazione. Saggi, storia e caratteri delle teoricche sul restauro in Italia, del medioevo ad oggi. Milano, 1954
5. Верменич Я.В., Теоретико-методологічні проблеми історичної урбаністики – Київ, ISSN 0130-5247. Укр. іст. журн., 2004
6. Сучасний підхід до реконструкції історичних міст [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Міжнародний культурний портал Експеримент – Режим доступу: http://md-eksperiment.org/etv_page.php?page_id=3287 (дата звернення 24.06.2019)

Рисунки

1. Лозовський Б.А. Абрис Чернігівський / Лозовський Б.А. // Український історичний журнал. - 1972. - № 5. - С. 108–111
2. Чернігів: місто і фортеця у XIV — XVIII століттях (2014) [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Міжнародний культурний портал Замки і фортеці України – Режим доступу: <https://forum.zamki-kreposti.com.ua/topic/971-чернігів-місто-і-фортеця-у-xiv—xviii-століттях-2014/>
3. New Access to Gironella's Historic Center / Carles Enrich]. – Електронні дані. – Міжнародний культурний портал World – Режим доступу: <https://www.archdaily.com/776902/new-access-to-gironellas-historic-center-carles-enrich>